
A NIBELUNG-ÉNEK

RÉSZLET

HARMINCNYOLCADIK KALAND

Dietrich vitézeinek veszte

2232

Akkor mindenfelé nagy volt a siránkozás.
Palotában és toronyban zengett a kiáltás.
Ezt meghallotta Dietrich egyik vitéze.
Sietett, hogy urának a fontos hírt idézze.

2233

Így szól a fejedelemhez: „Idehallgass, Dietrich uram!
Amióta csak élek, nem hallottam ugyan-
ilyen hangos keservet, amelyet most hallottam.
Félek, Attila király is ott fekszik halottan.

2234

Hogy volna a nép máskülönben ennyire gyásztól áthatott?
A király vagy Kriemhilda úrnő: egyikük bizonyára halott!
A bátor jövevények megölték őket haragból.
Keserves siratással sok derék hős lovag szól.”

2235

Felelte Verona hőse: „Kedves lovagok,
ne ítéljetez elsietve. Akármilyen dolog,
amit tettek a jövevények, az fordul ellenük.
Maradjon annyi előnyük, hogy jó a viszonyom velük!”

2236

Mondta Wolfhart, a bátor: „Én odamegyek,
és tudakozodom, hogyan állnak az ügyek,

és mit tettek a jövevények, hogy neked, uram, elmagyarázzam,
miért van a palotánál a nép ekkora gyászban.”

2237

Dietrich nagyúr felelte: „Ha sok dühös vitéz nyomul,
és faggatózni kezdesz tapintatlanul,
az ilyesmi őket ingerli fölöslegesen.
Ezért, Wolfhart, nem te mégy tudakozni. Semmi esetre sem!”

2238

Helfrichet kérte inkább, hogy odasiessen,
és tudja meg, vagy úgy, hogy Attila szolgálra lessen,
vagy kérdezze a vendégeket ki: mi történt, mi a csoda?
Mi lehet a még sose hallott nagy sírás-rívás oka?

2239

A követ tudakozódik: „Mi történt mégis itt?”
Feleli az egyik siralmas: „A harc romlásba vitt
mindent. Ami a hunoknak öröme volt, porban hever.
A burgundoktól megölve, itt fekszik Rüdiger.

2240

Vitézei közül egy sincs, aki életben maradt.”
Helfrich füléig ennél rosszabb hír még sosem haladt.
Senkinek se vitt még ennyire vonakodva hírt.
Dietrichhez visszatérő követként sírva sírt.

2241

„Miről értesültél?” – Dietrich kérdezi. –
„Helfrich, mi az a bánat, amely szemedet könnyezi?”
Feleli a levante: „Okom van igen nagy siralomra.
Rüdigert a burgund vitézek ráölték a hulla-halomra.”

2242

Mondja Verona hőse: „Ez nem Isten sorsvetése!
Bosszúnak aránytalanul nagy. Ez az ördög incselkedése.
A derék Rüdiger, jaj, mit vétett ellenük?
Úgy tudom, hogy baráti viszonyban állt velük!”

2243

Azt mondja erre Wolfhart: „Ha ez valóban kiderül,
akkor mindannyiuknak az életébe kerül.
Ha bosszút ezért nem állnánk, vallanánk szégyent, nagyot.
A derék Rüdiger tett nekünk sok szolgálatot.”

2244

Az Amelungok kapitánya, ha több is kiderülne,
azt szeretné. Figyel hát, az egyik ablakba ülve.
Meggéri Hildebrandot, nézzen a burgundokra.
Hátha megtudja tőlük, mi az események bokra.

2245

Harcban próbált vitéz úr, Hildebrand mágiszter
ki akarja mutatni, hogy ő minden burgundot tisztel,
ezért nem vesz kezébe se pajzsot, se kardot.
Emiatt unokaöccse korholó beszédet tartott.

2246

Így szól Wolfhart, az ádáz: „Ha fegyvertelenül
mégy oda, fejed a szégyen özönébe merül.
Azok ott gyalázatotokra, meglátod, kinevetnek.
De ha fegyveresen mégy, egy kissé megijednek.”

2247

Megfogadta a bölcs vén a buta ifjanc tanácsát.
Mire észbe kapna, látja valamennyi társát,
Dietrich daliáit, állig felfegyverezve.
Sajnálta ezt a vén hős. Nem így volt eltervezve.

2248

Kérdezi, hova mennek. „Bizony, megyünk veled.
Így Hagen, Tronje szülötte pimaszságot feled,
és nem űz gúnyt belőled, amire hajlamos.”
Az öreg lovag belátja: kíséret ajánlatos.

2249

Látja Volker, a bátor: jönnek fegyveresen
a veronai vitézek, feléjük egyenesen.
Kezükben a kivont kard. Pajzsuk, emelve, fent.
Burgundföldi urának Volker új hírt jelent.

2250

Adja hírül a költő: „Jönnek haragteli,
ellenséges akarattal Dietrich vitézei.
Szerintem támadni fognak. Mind a sisakját, kardját viseli.
Nekünk, idegeneknek jövetelük vészeli.”

2251

Éppen ebben a percben érkezik Hildrebránd.
Leereszti a pajzsát támasz gyanánt.
Kérdései Gunther daliái előtt hever:
„Ó jaj, derék leventék: mit vétett nektek Rüdiger?”

2252

Dietrich volt, aki küldött hozzátok, az én uram.
Rüdigert, a jeles hőst megöltétek-e csakugyan,
karddal, a híradások ahogy nekünk jelezték?
Sohasem leszünk képesek arra, hogy megbocsássuk a vesztét!”

2253

Tronjei Hagen így szól: „Nem kaptok hazug híreket,
bármennyire szeretném, hogy füllentsem a követ.
Nekem volna a legjobb, ha Rüdiger élne még,
aki miatt férfiak és nők könnye hull épp elég.”

2254

Amikor megbizonyosodtak, hogy Rüdiger halott,
siratták a lovagok. Erre parancsot hűségük adott.
Dietrich lovagjainak arcán a könny lecsorog
a szakállon és az állon. Szívük kínban forog.

2255

Siegestab ekkor így szól, Verona hercege:
„Véget ér mindahányunk boldog élete,
amelyet Rüdiger biztosított gyötrelmeink után.
Az idegenek öröme elhull Rüdiger hullatán.”

2256

Amelungi Wolfwin lovagból így beszél a bánat:
„És ha még ma látnám holtan édesapámat,
az sem volna akkora gyász, mint amelynek most lelke a foglya.
Ó jaj, a nemes őgróf nejét vigasztalni ki fogja?”

2257

Amelungi Wolfhart lovagból a harag így beszél:
„A portyákon ezentúl ki lesz a vezér?
Nemes őgróf, milyen jó vezér voltál felettünk!
Jaj, Rüdiger, de nagy kár, hogy hirtelen elvesztettünk!”

2258

Wolfbrand és Helfrich, továbbá Helmnold
siratják barátaikkal, hogy Rüdiger megholt.
Kérdezni Hildebrandot nem tudják, sírván-ríván.
Ő így szól: „Burgund leventék, tegyétek, amit gazdám kíván:

2259

adjátok ki a tereméből Rüdiger holttestét nekünk,
akinek veszte miatt már csak a bánat van velünk!
Hadd adjuk meg a végső tisztességet neki!
Nagy jószágát irántunk egyikünk sem feledheti.

2260

Jövevények vagyunk magunk is, mint Rüdiger vitéz.
Ne húzzátok az időt már! Hadd vigye baráti kéz
nyughelyhez azt, akít erre ki-ki méltónak ítelt.
Jaj, hogy nem tehattünk jobb szolgálatot neki, amíg élt!”

2261

Azt mondja Gunther király úr: „Nincs jobb szolgálat annál,
mint amikor barát a barátnak holtában szolgálva használ.
Szerintem az csak a hűség, ha valaki cselekszik ilyet.
Ő erre érdemes volt. Veletek jót gyakorta tett.”

2262

„Hagyjuk már a könyörgést!” – szól Wolfhart, a levente. –
„Legfőbb vigaszunknak miattatok volt halába mente.
Ha már ő nincs nekünk meg, hogy vezérünkként kövessük,
adjátok ki a testét, hogy méltón eltemessük!”

2263

Feleli erre Volker: „Nahát, azt lesheted!
Hurcold ki a teremből, ha tudod, a tetemet!
Ott fekszik kibelezve és vérbe fagyva.
Rüdigerért való szolgálatodnak ez a tett lesz a nagyja!”

2264

Feleli Wolfhart, a bátor: „Költő úr, pofa be!
Ne dühíts! Rovásodon már úgylis sok gaztett jele.
Ha urunk előtt tehetném, most elbánnék veled,
de nem hagyja – sajnos! –, hogy harcoljak ellened.”

2265

Feleli erre Volker: „Nagyon is gyáva vagy,
ha csak azt mered cselekedni, amit a gazda hagy.
Hát én ezt nem nevezném hősi viselkedésnek.”
A bajtárs Hagen fülében ez oka volt nagy tetszésnek.

2266

Feleli erre Wolfhart: „Ahogy kívánod, dalnok úr!
Hangszereden beleid által pótoltatik a húr,
hogy majd arról dalolhatsz otthon, ha visszatérsz.
Türelmembe, pimasz fajankó, ne hidd, hogy beleférsz!”

2267

Feleli erre a költő: „Mielőtt kutya módra,
húrjaimat kicserélnéd, majd én a sisakodra
saját véredet kenem rá ezzel a két kezemmel,
akár visszatérek, akár nem a Rajnához győzelemmel.”

2268

Meg akarja rohanni, de Hildebrand, a nagybátyja
egy erős mozdulattal magához rántja.
„Attól tartok, dühödben ostobán nekiesel.
És akkor gazdánk előtt örökre kegyvesztett leszel.”

2269

„Ereszd el az oroszlánt, mágiszter, ha már ilyen dühös!
De ha kezembe kerül majd” – így Volker, az erős –,
„még ha az egész világot is le tudta győzni,
úgy leütöm, hogy arról dicsekvést nem fog kifőzni.”

2270

A veronai vitézek feldühödnek ettől.
Worfhart emeli a pajzsot, az, készen a harcra, megdől.
Rohan előre, akár egy vad oroszlán.
Bajtársai a nyomában, nagy robajjal porozván.

2271

Nagy ugrásokkal a csarnok faláig kilőtt,
de Hilbebrand utolérte még a lépcső előtt.
Átengedni nem akarja a harcban az elsőbbséget.
Megtalálják majd, amit keresnek, a halálos ellenséget.

2272

Hagent megrohanja mágiszter Hildebránd.
Kardokat, csendülőket mindkettejük keze kiránt.
Jól észrevehető, hogy bennük harag buzog.
Összezapó kardjaikról vörös szikrazápor zuhog.

2273

Egymástól elszakadnak a harc hevében.
A veronai vitézek felülkerekednek éppen.
Hildebrand nem tehet mást: Hagent elengedi.
Erős Wolfhart magát most merész Volkerre ráveti.

2274

Wolfhart akkorát sújt a költő sisakjára,
hogy behatol a penge. Reped a sisak kapcsa szára.
No de a dalnok, a bátor ezt jócskán viszonozza.
Úgy odacsap, hogy a szikraesőnek se vége, se hossza.

2275

A páncélből sziporkát bőven előcsiholnak.
Eltelve gyűlölettel egymás felé csaholnak.
Különválasztja őket Wolfwin, a veronai.
Csak egy hős teheti ezt meg, nem ám holmi sehonnai.

2276

Guntherben, a lovagban harcvágy bőven akad.
Így fogadja a híres Amelungiakat.
Giselher, a hős úr nagy dúrral-dérrel
sok sisakot bemázol csorogva vöröslő vérrel.

2277

Dankwart, Hagen öccse félelmetes harcos.
Hunok elleni harcban eddig sem volt kudarcos,
de nem számít mindaz ehhez képest egy kutyafület.
Aldrian fián kitört most a harci őrület.

2278

Ritschart és Gerbart, Helfrich és Wichart
bátran harcolt, ha kellett, és állták a vihart.
Ezt a bőrükön érzik Gunther emberei.
Wolfbrand magát a harcba nagyúrként beleveti.

2279

Az öreg Hildebrand is úgy küzd, akár egy tébolyult.
Wolfhart erős kezétől sok jó lovag lehullt.
Kardcsapások nyomán ők vértócsába zuhannak.
Rüdigerért az Amelungok méltó bosszút fogannak.

2280

Harcolt Siegestab nagyúr is, ahogyan tőle telt.
Hej, hogy ő a harcban hány sisakot darabokra szelt!
Az ellenséggel elbánt Dietrich unokaöccse.
Nincs, aki nála a harcban a vért bővebben öntse.

2281

Volker, a nagyerejű hős megszimatolja,
hogy Siegestab, a bátor a lovagok vérért csapolja
a páncélon keresztül. Szörnyen feldühödik.
Siegestabot megrohanja, aki hiába küszködik,

2282

ellenszegülni nem bír. A költő kioltja életét,
vagyis a maga módján műveli költészetét,
úgyhogy a kardja által Siegestab halva fekszik.
Hildebrand bosszulni indul, tudva, hogy Volker nem menekszik.

2283

„De kár a kedves nagyúrért” – szól Hildebrand magiszter –,
aki Volker keze által elesvén, halált megismer!
No de te sem maradhatsz életben, versfaragó!”
Van-e a bátor Hildebrandnál ádázabbul haragvó?

2284

Volkerre úgy odasújt, hogy a kapocs és a pánt
röpköd jobbra-balra a terem fala iránt
a sisakról meg a pajzsról a bátor versfaragónak.
Az erős Volker az élők sorából áll be holtnak.

2285

A harcba odanyomulnak Dietrich vitézei.
Villogva magasba merednek a kardok élei.
A páncélokból kifordul gyűrűlemez, jó nagy adag.
A sisakok alól kicsordul forró, vörös patak.

2286

Hagen, Tronje szülötte látja, hogy Volker halott.
Rá az egész úton ennél nagyobb gyász nem sújthatott,
akárhány rokonát és vitézét veszítette el.
Ó jaj, hogy feldühödve milyen bosszút remekel!

2287

„Nem sokáig örülhet az öreg Hildebrand!
Bajtársam általa megölve fekszik a porban alant!
Legeslegjobb segítóm, aki valaha volt!”
Pajzsát a magasba emelte. Rohamozott, kaszabol.

2288

Helfrich, a bátor: Dankwartot megölte.
Gunther és Giselher bánattól eltöltve,
amikor látniuk kell, hogy kardok a halálba tolták.
Ám kezei saját halálát előre megtorolták.

2289

Wolfhart a termet jobbra-balra hágja.
Gunther vitézeit mind sorra-rendre levágja.
A termen már harmadízben, hogy keresztülnyomul.
Keze nyomán a vitézek színe-virága hull.

2290

Giselher nagyúr így kiált Wolfhart felé:
„Jaj annak, aki ezt az ádáz ellenséget lelé!
Nemes lovag, Giselher, öld meg ellenfeledet!
Legyen már vége ennek! Ez így tovább nem mehet!”

2291

Wolfhart a harcban Giselherhez odafordul.
Kardjuk nyomán a sebekből sok vér kicsordul.
Wolfhart annyira feldühödve csörtet Giselher felé,
hogy a vértócsákból a lépte nyomában fejéig fröccsen a lé.

2292

Wolfhartot úgy fogadta a szép Ute fia,
hogy szörnyű csapások sorának kellett zuhognia.
Erős bár a levente, életben mégsem marad.
Ilyen ifjú királyból ilyen bátor ritkán akad.

2293

Wolfhart dalia testén úgy átütötte a páncélt,
hogy a szörnyű sebekből a vér szanaszét spriccelt.
Halálra sebezte Dietrich derék vitézét.
Még egy ilyen merész hőst nem látsz, hiába nézz szét.

2294

Amikor Wolfhart, a bátor érzi, hogy holtra sebezve,
elhullajtja a pajzsát. Nekigyürecezve
emeli kardját, a metszót, amelynek nagy a súlya.
Páncélon, sisakon átüt. Giselhert a hős lesújtja.

2295

Így hát mind a kettő életet halálra cserél.
Dietrich vitézei sorából immár egy sem él.
Az öreg Hildebrand lett Wolfhart elestének tanúja.
Azt hiszem, semmitől még nem támadt ekkora bánata-búja.

2296

Gunther vitéze is mind bánattal lett elege.
Dietrich vitézei szintúgy. Hildebrand odamegy,
ahol Wolfhart kinyúlva fekszik a vérben amott.
Hildebrand a karjaiba zárja a bátor és derék lovagot.

2297

Ki akarta vinni a teremből. Ez kétségtelen.
De Wolfhart túl nehéz volt. Otthagyni kénytelen.
Fepillant vérbe fagyva a ravatalra-szánt.
Látja, nagybátyja szeretné vinni a kijárat iránt.

2298

Így szól a halálra sebzett: „Drága nagybácsikám,
ebben a szorongatásban kár volna ügyelni rám.
Inkább Hagent kerüld ki: ilyen tanácsot adok.
Szívében rohamoznak gyilkos indulatok.

2299

És ha atyafiságom siratni akar,
a legjobb híreket mondd rólam nekik hamar.
Ne sírjanak miattam! Nevem magasba szállt:
egy nagy király kezétől haltam dicső halált.

2300

Továbbá megtoroltam e helyütt halálomat.
Sok lovagot miattam a felesége sirat.
Ha tőled bárki kérdi, mondhatod neki büszkén:
én egymagam megöltem vagy száz lovagot, leküzdvén.”

2301

Gondolt mindeközben Hagen is a költőre,
akinek életét a bátor Hildebrand elvette egykettőre.
Így szól az öreg vitézhez: „Bánatomért megfizetsz.
Vasad sok jó levantét emitt az életből kimetsz.”

2302

Rásújtott Hildebrandra, hogy a sok szikra porzott,
és csak úgy zengett a Balmung, amelyet Siegfriedtől elorzott,
miután a lovagot annak idején meggyilkolta.
Védekezik az öreg hős. Látszik bátor mivolta.

2303

Dietrich nagyúr vitéze   kezében a penge széles.
Azzal sújt Tronje fiára.   A kardja hiába éles,
nem tudja megsebezni   Gunther főemberét.
Viszont Hagen széthasítja   Hildebrand karpáncél-hengerét.

2304

Hildebrand, az öreg érzi,   hogy megsebesül.
Fél, hogy Hagentől további   sebekre is még sor kerül.
Dietrich vitéze a pajzsát   a hátára veti.
Súlyosan megsebesülve,   a halált még éppen elkerüli.

2305

A burgundok seregéből   már mindenki megholt.
Gunther és Hagen az a kettő,   aki még életben volt.
Az öreg Hildebrand megy,   alvadt vértől borítva,
elmondani a szomorú hírt,   Dietrichtől bátorítva.

2306

Látja, hogy fejedelme   fölöttébb szomorú.
De szavaitól még nagyobb lett   Dietrichben a ború.
Látja, hogy Hildebrandon   a páncél csupa vér.
Ahogy aggodalma sugallja,   híreket tőle kér.

2307

„Mondd, Hildebrand mágiszter,   milyen sebből ereszt
ilyen sok vért a szíved?   Ki tette veled ezt?
Úgy látom, verekedtél   a burgundokkal a teremben.
Hát nem tiltottam ezt meg?   Maradtál volna türelemben!”

2308

Ő feleli az urának: „Hagen volt az a bajnok,
aki a sebeket ütötte.   A helyszín tényleg a csarnok.
Már éppen ott akartam   hagyni a lovagot.
Egy hajszálon alig múlt,   hogy az ördög életben hagyott.”

2309

Szól Verona kapitánya: „Azt kaptad, amit érdemelsz.
Burgundoknak adott baráti üzenetemre miért nem figyelsz?
Miért szegted meg a békét, amelyet velük kötöttem?
Nem teszem meg, de vedd úgy, hogy a fejedet leütöttem!”

2310

„Dietrich úr, fejedelmem, kérlek, ne haragudj már!
Rajtam és barátainkon esett amúgy is csúf kár!
Mi csak Rüdiger holttestét akartuk kihozni a teremből.
Gunther szolgálói nem adták. Harc lett végül is ebből.”

2311

„Jaj nekem! Eszerint hát Rüdiger tényleg halott?
Ez bennem maga mögött hagy minden más bánatot!
A nemes Gotelinda a nagynénémnek a lánya.
Szegény árvákat Pöchelarnban milyen bánat veti-hányja!

2312

Nekem az ő halála a gyász felsőfoka!”
Sírva fakadt a nagy hős. Erre megvolt az oka.
„Jaj, hűséges barátom! Jaj, elvesztettelek!
Ilyen súlyos csapást én soha ki nem heverek!

2313

Mondd meg, Hildebrand mágiszter, nekem az igazat:
ki volt az a levente, aki miatt lett áldozat?”
Mire Hildebrand szól: „Gernot volt, az erős.
Viszont Rüdiger kezétől szintén elhullt ez a hős.”

2314

Dietrich szól Hildebrandhoz: „Hallják tőled az emberek,
hogy fegyverkezzenek fel, mert én odamegyek.
És adjátok rám a páncélt, amely a testem őre!
A burgund daliákat magam vonom kérdőre.”

2315

Kérdi Hildebrand mágiszter: „Ki küzdjön oldaladon?
Aki harcosod él még, személyemben jelen vagyok.
Itt állok egymagamban. A többi mind lett oda.”
Megijedt ezt hallva Dietrich. Erre megvolt az oka.

2316

Ilyen nagy veszteséget még sohasem szenvedett.
Azt mondja: „Nos, ha minden vitézem odaveszett,
úgy elhagyott Isten engem, Dietrichet, nyomorultat.
Király voltam, rangos, hatalmas és gazdag, ha nézem a múltat.

2317

De hogyan eshetett meg” – így Dietrich fejedelem –,
„hogy elhullott az összes harcra kész emberem
vesztésre állók kezétől, akik a harcban kimerültek?
Ha én nem vagyok balszerencsés, végzetes bajba ők sem
kerülnek.

2318

Balszerencsém nem enged a harctól maradni távol.
Mondd hát: van-e, aki él még a burgundok hadából?”
Szól Hildebrand mágiszter: „Isten a tanúm, senki se,
csak Gunther király, a hatalmas és Hagen, a hűbérese.”

2319

„Ó jaj, drága Wolfhart! Hát elvesztettelek!
Bánom, hogy megszülettem, és múltak nyarak, telek!
Jaj, Wolfwin, Wolfbrand, Siegestab! Sajnálom a fiúkat!
Amelung-földre vissza nélkülük most már ki juttat?

2320

Helfrichet, a bátrát, őt is megölték nekem!
Gerbartot, Wichartot eléggé sohasem keserülhetem!
Életem örömet már sohasem fog fialni!
Jaj, hogy a siralomba nem lehet belehalni!”

JEGYZETEK

A Szerző a 2277. strófában harci örületről beszél: azt állítja, hogy Hagen öccse, Dankwart örülettől megszállva harcolt („nu vaht vil tobeliche”). Aztán a józan Hildebrandot is hatalmába keríti a téboly. A huszadik századból ismerünk eseteket, amikor egy-egy háború a maga könyörtelen logikája szerint akkor is folytatódik, amikor már a harcoló felek nagy része látja, hogy az öldöklésnek semmi értelme sincs. Ebben az epizódban is ilyesmi történik, és a Szerző a harci örület elhatalmasodásának pontos, kíméletlen elemzését adja.

Az öreg Hildebrand a Dietrichtől kapott parancshoz híven, egyedül és fegyvertelenül akarja a burgundok által megszállva tartott csarnokot felkeresni, hogy megbizonyosodjék Rüdiger haláláról. Ha valóban így tesz, nincs öldöklés, továbbá nincs érvényes lezárása a műnek. Igen ám, de mire észbe kapna („e daz ers innen wurde”), tapasztalnia kell, hogy ő maga is állig fel van fegyverezve, ahogyan Dietrich összes vitéze is, akik – az ő eredeti szándékával ellentétben – elkísérik a csarnokhoz. Ez a burgundokban eleve gyanakvást és ingerültséget kelt, de még most sem volna elkerülhetetlen a vérontás. Hildebrand kívánsága méltányos és teljesíthető: ő csupán Rüdiger holttestét szeretné elvinni, hogy tisztességgel eltemesse. A másik oldalon Gunther hajlandó is volna kiadni a holttestet; de mire megtehetné, az események – a lobbanékony Wolfhart és az öntelt Volker kölcsönös provokációi – elsodorják a megegyezésre hajlamos mérsékelteket.

Utána már csak az alvadt vérrel dekorált Hildebrand gyászírának és Dietrich sirató litániájának, vagyis a végkifejlet közvetlen előkészítésének marad hely.

2234

a király vagy Kriembilda (...) bizonyára halott: a Szerző biztos kézzel adagolja a rémhíreket. Tudja, hogy ezek is szükségesek a harci téboly szításához.

2237

Wolfhart, nem te mégy: már egy korábbi kaland során is kiderül (1990. strófa), hogy Dietrich nem bízik Wolfhartban.

2244

Amelungok kapitánya: Dietrich.

2245

magiszter, „meister”: törvényekben járatos embert, általában olyan írástudót jelentett, aki nem volt pap.

2250

A csekély számú bokorrímes strófák egyike. A „gan /man / stan / gan” szavak csengenek össze.

2251

leereszti a pajzsát: gesztus, annak jelzése, hogy (egyelőre) nem készül támadni.

2255

Siegestab: Dietrich unokaöccse. Ezért is nevezi hercegnek a Szerző.

idegenek: nem a burgundokról, hanem az Attila szolgálatában álló, Rüdiger pártfogását élvező veronaiakról van szó.

2258

amit a gazdám kíván: Dietrich – legalábbis a szövegben – nem adott rá utasítást, hogy Hildebrand elkérje a burgundoktól Rüdiger holttestét.

2259

a teremből: a burgundok, miután megmutatták Attilának és Kriemhildnek Rüdiger holttestét (2229. strófa), nyilván visszavitték a terembe, noha a Szerző ezt külön nem mondja el.

2262

bagyjuk már a könyörgést: Gunther mindeddig hajlott rá, hogy kiadja Rüdiger holttestét. Wolfhart mintha szántsándékkal tenné lehetetlenné a békés egyezkedést.

2268

meg akarja rohanni: mármint Wolfhart Volkert. Most viszont Volker provokálja az összecsapást.

2290

öld meg ellenfeledet: a „nu wendet gegen in” Giselher önmegszólításaként értelmezhető. De Boor az „in” névmást „min”-re javítja, ennek értelmében Giselher Wolfharthoz fordul, őt hívja ki a harcra. Az eredeti szövegnek ezen a helyén, a 2290. strófa 3. sorában nincsenek személynevek.

2292

a levente: Wolfhart.

2295

immár egy sem él: Hildebrand él még, de ő nem tartozik a közönséges vitézek sorába.

2297

ravatalra-szánt, „der rewende”, szó szerint: a megsiratnivaló, a „riuwen” igéből.

2307

ilyen sok vért a szíved: a „verchbluot” a szívből, illetve a halálos sebből kifolyó vért jelenti.

2316

király voltam: a szerencsés uralkodó jelzői – rangos („here”), hatalmas („gewaltec”) és gazdag („rich”) éles ellentétben állnak Dietrich önminősítésével, miszerint ő most már „arm”, vagyis nyomorult.

2317

balszerencsés: a korabeli felfogás szerint az uralkodó – gondviseléstől meghatározott – balszerencséje

MÁRTON LÁSZLÓ fordítása